

**INSTYTUT
EMERYTALNY**

Demografia – największe wyzwanie tej dekady

Ekspertyza Instytutu Emerytalnego

Warszawa, styczeń 2021 r.

Spis treści

Autorzy oraz cele ekspertyzy	2
Diagnoza demograficzna.....	3
Wnioski.....	9
Bibliografia	10

Autorzy oraz cele ekspertyzy

Niniejsza Ekspertyza pt. *Demografia – największe wyzwanie tej dekady* został przygotowany przez ekspertów Instytutu Emerytalnego dr. Antoniego Kolka oraz Oskara Sobolewskiego.

Celem opracowania jest wskazanie głównych wyzwań demograficznych Polski w trzeciej dekadzie XXI wieku. Oparta na danych statystycznych diagnoza pozwala na prognozowanie procesów demograficznych oraz wskazanie jakie będą miały konsekwencje dla Polski.

Zaprezentowana w Ekspertyzie diagnoza oparta jest na danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz danych pochodzących z baz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Banku Światowego (World Bank) i CIA Factbook. Przedstawione w opracowaniu wnioski i rekomendacje mają charakter kierunkowych działań, które powinny zostać podjęte w najbliższych latach, aby minimalizować koszty ekonomiczne negatywnych trendów demograficznych Polski.

dr Antoni Kolek
Prezes
Instytutu Emerytalnego

Oskar Sobolewski
Ekspert
Instytutu Emerytalnego

Diagnoza demograficzna

Prognozy demograficzne wskazują, że polskie społeczeństwo będzie w najbliższych dekadach zmniejszało się pod względem liczby osób, przy jednoczesnym procesie starzenia się. Szacuje się, że w 2050 roku około 1/3 naszego społeczeństwa będą stanowić osoby w wieku powyżej 65. roku życia, a liczba osób pracujących będzie znacząco niższa niż tych w okresie przed podjęciem aktywności zawodowej oraz tych po zakończeniu aktywności zawodowej. Z kolei z prognozy ZUS wynika, że do 2080 roku liczba osób w wieku produkcyjnym osiągnie niewiele ponad 14 mln osób, a osób w wieku poprodukcyjnym przekroczy 15 mln osób¹. Polska jest jednym z najszybciej starzejących się społeczeństw w Europie, jest to ostatni moment kiedy powinniśmy rozpocząć przygotowania jak sobie z tym problemem poradzić.

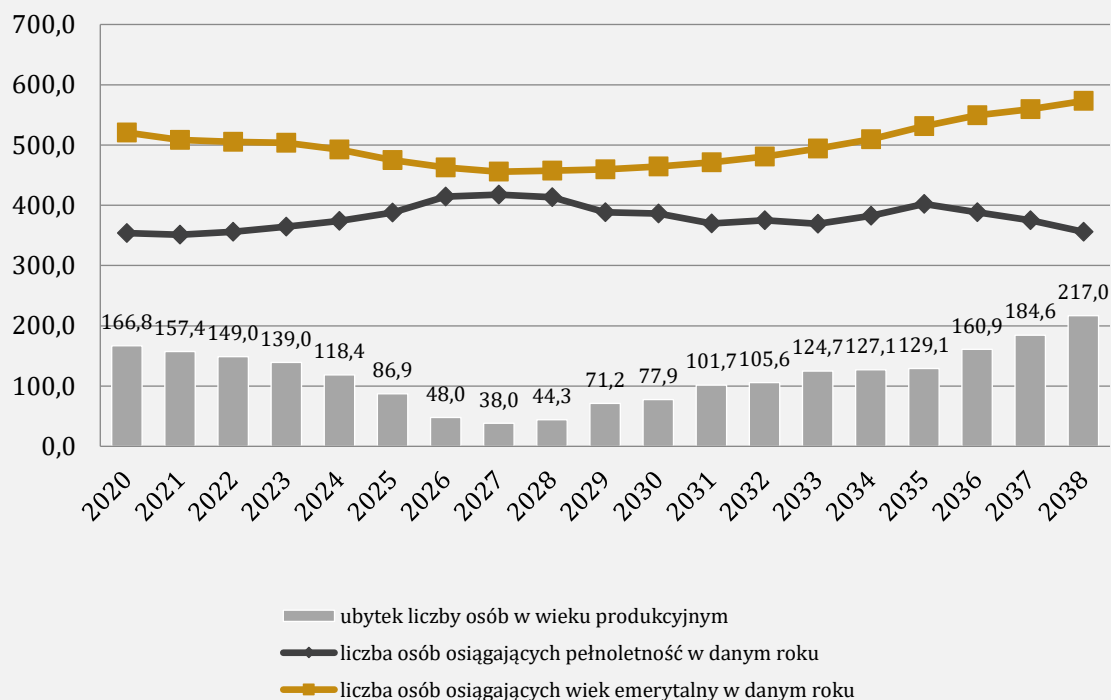
Wobec wskazań demograficznych oraz prognoz makroekonomicznych, niezależnie jakie zostaną przyjęte warianty wyliczeń, nieuniknionym jest znaczący wzrost obciążeń daninami publicznymi osób w wieku produkcyjnym, by utrzymać inne grupy społeczne. Wraz ze „starzeniem się” społeczeństwa na znaczeniu zyskiwać będzie grupa osób w wieku produkcyjnym. To od tej grupy zależeć będzie tempo rozwoju gospodarki oraz bezpieczeństwo socjalne osób w wieku przedprodukcyjnym oraz osób w wieku po zakończeniu aktywności zawodowej. Warto zatem na podstawie dowodów naukowych szukać nowych możliwości optymalnego wykorzystania zasobów ludzkich polskiej gospodarki, pozwalających na rozwój kraju.

Prognozowane zjawiska demograficzne zostały w niniejszym opracowaniu oparte na różnych źródłach w celu obiektywnego przedstawienia wyzwań związanych z demografią.

Pandemia koronawirusa ograniczyła i tak skromną debatę publiczną o wyzwaniach demograficznych. Władze publiczne zajęte szukaniem remedium na problemy systemu ochrony zdrowia oraz tworzące kolejne doraźne rozwiązania mające na celu sztuczne utrzymanie zatrudnienia nie powinny zapomnieć o pułapkach rozwojowych. Warto mieć na uwadze, że o sile polskiej gospodarki oraz kondycji rynku pracy w najbliższych latach decydować będą głównie trendy wynikające ze struktury demograficznej. Liczba osób odchodzących z rynku pracy będzie znacząco przewyższać liczbę osób, które będą rozpoczynać karierę zawodową. W 2020 roku pełnoletność osiągnęło 353,8 tys. osób, podczas gdy w wiek emerytalny weszło 520 tys. osób. W praktyce oznacza to, że w ciągu najbliższej dekady z polskiego rynku pracy zniknie 1 milion osób. W perspektywie 2038 roku będzie to 2,3 mln osób. To tak jakby w najbliższych latach wszyscy mieszkańcy Krakowa, Wrocławia, Poznania i Bydgoszczy zniknęli z rynku pracy.

¹ ZUS, Prognoza wpływów i wydatków funduszu emerytalnego do 2080 roku, Warszawa 2019 r.

Wykres 1. Ubytek ludności w wieku produkcyjnym w Polsce w latach 2020-2038

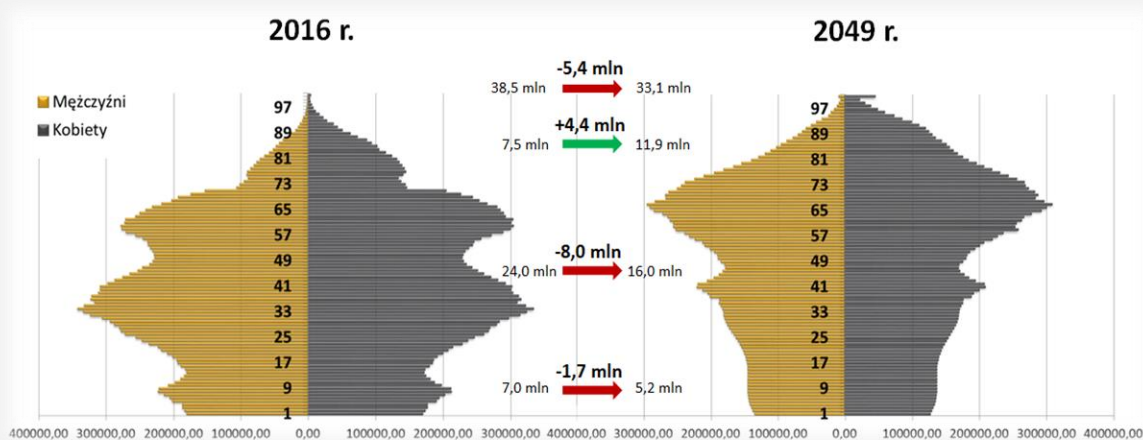

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Emerytalnego na podstawie danych GUS

Co ważne, przedstawione powyżej wyniki prognozy nie są oparte na przewidywaniach przyszłości, ale są wyliczeniem bazującym na faktycznej liczbie osób, które już się urodziły, w odniesieniu do liczby osób, które wychodzą z rynku pracy osiągając wiek emerytalny. Pomijając krótki okres spadku liczby osób w wieku produkcyjnym, jaki nastąpi w latach 2026-2028 (wynoszący mniej niż 50 tysięcy w skali roku) w kolejnych latach w zdecydowanej większości ubytek liczby ludności będzie stanowił co najmniej 100 tysięcy w skali roku.

Bazując na danych Głównego Urzędu Statystycznego warto w szczególności wskazać, że do 2050 roku liczba ludności Polski wyniesie 33,1 mln osób, obniżając się względem 2016 roku o 5,4 mln osób. W przypadku osób w wieku produkcyjnym prognozowany jest spadek liczby Polaków o 8,0 mln osób. Z kolei w najstarszej części populacji nastąpi wzrost o 4,4 mln osób – z 7,5 mln osób do 11,9 mln osób. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym z 7,0 mln obniży się do 5,3 mln (spadek o 1,7 mln osób). Poniższy wykres prezentuje jak kształtować się będzie liczba ludności Polski na koniec 2049 roku względem stanu z 2016 roku.

Wykres 2. Struktura demograficzna ludności Polski

Źródło: Opracowanie własne Instytutu Emerytalnego; źródło danych: GUS

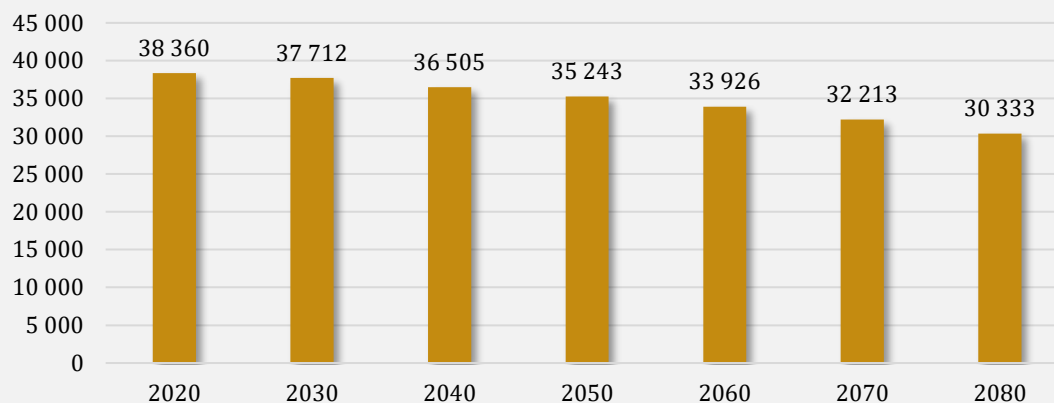
Z perspektywy zagadnień poruszonych w niniejszym opracowaniu kluczowe jest wskazanie zasobów rynku pracy w wieku produkcyjnym. To właśnie osoby w tej grupie wiekowej stanowią istotny zasób rynku pracy. Zgodnie z metodologią GUS jako ludność według ekonomicznych grup wieku rozumie się ludność w wieku:

- **produkcyjnym** (wiek zdolności do pracy) – dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat; wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku mobilnym, tj. w wieku 18-44 lata i niemobilnym, tj. mężczyźni – 45-64 lata, kobiety – 45-59 lat,
- **nieprodukcyjnym**, który dzieli się na ludność w wieku przedprodukcyjnym, tj. 0-17 lat oraz ludność w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

Takie wyróżnienie tych grup pozwala obecnie na precyzyjne określenie zasobów rynku pracy oraz możliwość prognozowania liczebności osób w wieku produkcyjnym w kolejnych analizowanych okresach. Jest to jeden z głównych czynników, na który rządzący powinni zwrócić uwagę i przygotować naszą gospodarkę. Jak widać, obniżenie wieku emerytalnego przynosi negatywne konsekwencje nie tylko z powodu większych nakładów na wypłacane emerytury, ale również, a może przede wszystkim, dla rynku pracy. Dlatego powinniśmy rozpocząć przygotowania, żeby wiedzieć kto zastąpi tych pracowników.

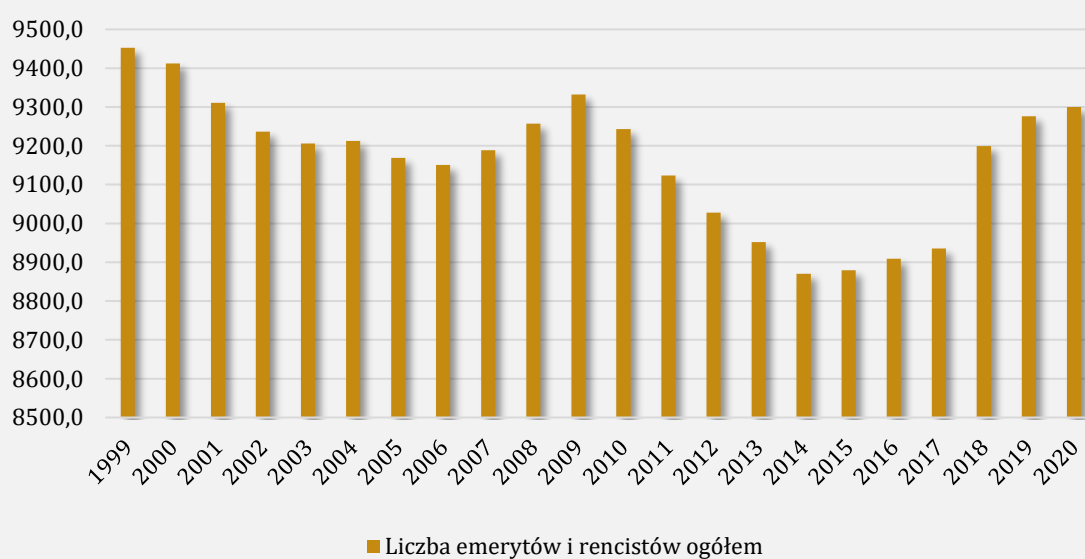
Z kolei na podstawie danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w odniesieniu do Prognozy liczby ludności Polski do 2080 roku wynika, że w ciągu najbliższych dekad populacja Polski będzie systematycznie maleć, by w 2080 roku osiągnąć 30,3 mln osób².

² ZUS, Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2080 roku

Wykres 3. Prognoza liczby ludności Polski 2020-2080

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ZUS, *Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2080 roku*

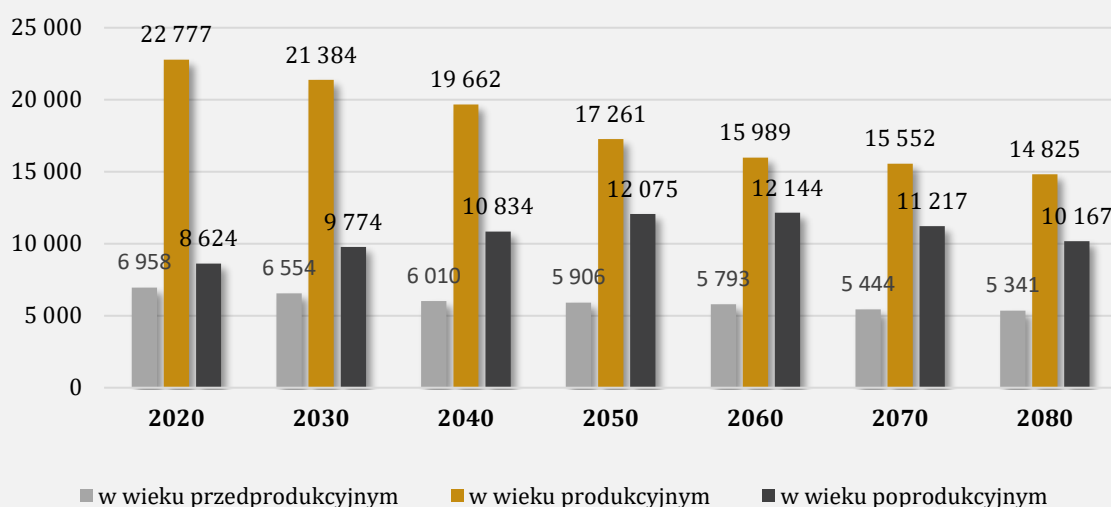
Zobowiązania państwa wobec ubezpieczonych wynikają z już odprowadzonych składek, jednak ze względu na zmianę struktury ludności Polski, będącej konsekwencją „starzenia się społeczeństwa” coraz więcej osób będzie uzyskiwać świadczenia, a zobowiązania państwa będą spłacane i zastępowane niższymi zobowiązaniami, będącymi pochodną odprowadzonych składek. Łączna wartość zobowiązań Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynikających z odprowadzonych składek emerytalnych wynosi około 3 bln zł (3 000 mld zł).

Wykres 4. Liczba emerytów i rencistów ogółem w latach 1999-2020 (w tys.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Uwzględniając wszystkich mieszkańców Polski, którzy posiadają status emeryta lub rencisty, zarówno w systemie ubezpieczeń społecznych, jak też w systemie ubezpieczenia społecznego rolników i systemach zaopatrzenia służb mundurowych należy podkreślić, że od 2017 roku notowany jest znaczący wzrost liczby świadczeniobiorców. Przyczyn tego zjawiska należy upatrywać w obniżeniu wieku emerytalnego oraz osiągania wieku emerytalnego przez osoby urodzone w latach 1956-1961, których średnio rodziło się rocznie około 720 tys.

Wykres 5. Struktura ludności Polski wg grup wieku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ZUS, *Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2080 roku*

Zgodnie z przeprowadzoną przez ZUS prognozą, liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, po okresowym wzroście (do 2022 roku), zaczyna spadać, osiągając w 2080 roku poziom o 1,6 mln niższy niż w 2020 r. Populacja osób w wieku produkcyjnym (wg założenia mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat) przez cały czas maleje, osiągając w 2030 roku poziom o 1,3 mln niższy, w 2050 roku poziom o 4,4 mln osób niższy niż w 2020 roku, a w 2080 roku blisko 8,2 mln niższy niż w początkowym okresie analizy. Oznacza to, że ta grupa wiekowa skurczy się o ponad 35%. Z kolei populacja osób w wieku poprodukcyjnym rośnie do roku 2056 - osiągając poziom 12,3 mln, a następnie zaczyna spadać do 10,2 mln w 2080 roku. Przyczyną spadku populacji w wieku poprodukcyjnym po 2056 roku jest wymieranie wyżu demograficznego lat osiemdziesiątych XX wieku (szczególnie rocznik 1983) oraz wchodzeniem w wiek poprodukcyjny osób z niżu demograficznego przełomu XX i XXI wieku.

Z kolei zgodnie z danymi pochodzącymi z amerykańskiej agencji wywiadowczej CIA Factbook warto zwrócić uwagę, że przeciętny wiek mieszkańca Polski wynosi obecnie 41,9 lat, przy czym wiek mężczyzn 40,3 lat, a kobiet 43,6 lat. Oczekiwana długość życia w Polsce wynosi obecnie 78,3 lat. W przypadku kobiet (82,3) jest dłuższa o blisko 8 lat niż

w przypadku mężczyzn (74,5). Co oznacza, że porównując to do obowiązującego wieku emerytalnego, osoby które przechodzą na emeryturę od razu po osiągnięciu wieku emerytalnego mogą na niej przebywać około 22 lata w przypadku kobiet i około 10 lat w przypadku mężczyzn. To kolejny argument do wyrównania, a także podniesienia wieku emerytalnego, a także przeciwko pomysłom obniżania wieku emerytalnego poprzez wprowadzenie emerytur stażowych. W przypadku osób, które proponowany staż pracy osiągnęłyby w wieku 50/55 lat (co jest możliwe), czas aktywności zawodowej (świadczenia pracy) może być równy okresowi, w którym taka osoba będzie pobierała emeryturę. Takie sytuacje nie powinny mieć miejsca, szczególnie, że większość z tych osób i tak będzie pracowała dodatkowo w związku z faktem pobierania niskich emerytur.

Konieczne jest wyrównanie i podniesienie wieku emerytalnego do poziomu 67 lat. Powinno to następować stopniowo. W przypadku mężczyzn do roku 2025, a w przypadku kobiet do roku 2040. Należy podkreślić, że podniesienie wieku nie będzie odczuwalne dla obecnych 50 – 60 latków, którzy będą pracowali dłużej o kilka miesięcy, maksymalnie o rok/półtora. Obejmie to przede wszystkim dzisiejszych 40 latków i osoby młodsze. To ważna informacja, na którą należy zwrócić uwagę komunikując społeczeństwu plan podniesienia wieku emerytalnego.

Tabela 1. Dane demograficzne Polski wg CIA Factbook

	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Przeciętny wiek (w latach)	41,9	40,3	43,6
Oczekiwana długość życia (w latach)	78,3	74,5	82,3

~8 lat

Źródło: CIA Factbook

Wnioski

- Liczba osób odchodzących z rynku pracy będzie znacząco przewyższać liczbę osób, które będą rozpoczynać karierę zawodową.
- W 2020 roku pełnoletność osiągnęło 353,8 tys. osób, podczas gdy w wiek emerytalny weszło 520 tys. osób. W praktyce oznacza to, że w ciągu najbliższej dekady z polskiego rynku pracy zniknie 1 milion osób.
- W perspektywie 2038 roku z polskiego rynku pracy na skutek starzenia się społeczeństwa zniknie około 2,3 mln osób.
- Zgodnie z prognozami w 2050 roku liczba ludności Polski wyniesie 33,1 mln osób, obniżając się względem 2016 roku o 5,4 mln osób.
- Do 2050 roku liczba osób w wieku produkcyjnym ulegnie zmniejszeniu o 8,0 mln osób.
- W najstarszej części populacji Polski nastąpi wzrost o 4,4 mln osób – z 7,5 mln osób do 11,9 mln osób.
- Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym z 7,0 mln obniży się do 5,3 mln (spadek o 1,7 mln osób).
- Obniżenie wieku emerytalnego przyczyniło się do znaczącego wzrostu liczby osób posiadających status emeryta lub rencisty.
- Konieczne jest wyrównanie i podniesienie wieku emerytalnego do poziomu 67 lat. Powinno to następować stopniowo. W przypadku mężczyzn do roku 2025, a w przypadku kobiet do roku 2040.

Określone w niniejszej ekspertyzie zjawiska opierają się na zróżnicowanych źródłach danych. Podkreślenia wymaga fakt, że już w trzeciej dekadzie XXI wieku Polska odczuje konsekwencje starzenia się społeczeństwa. Mniej osób w wieku produkcyjnym oznaczać będzie mniej osób płacących składki i podatki. Brak rąk do pracy dotknie przedsiębiorców, szczególnie w branżach usługowych oraz będzie miał konsekwencje dla konsumpcji. Mniejsza liczba mieszkańców Polski dotknie także rynek nieruchomości oraz będzie wpływać na ograniczenie możliwości produkcyjnych kraju.

Dlatego też opierając się na ustaleniach zawartych w Ekspertyzie: *Demografia – największe wyzwanie tej dekady* należy już dzisiaj wdrażać rozwiązania stymulujące wzrost liczby ludności w Polsce zarówno poprzez migracje, jak i politykę pronatalistyczną.

dr Antoni Kolek
Oskar Sobolewski

Bibliografia

- Bielawska K., „Skutki finansowe odrotu od reformy emerytalnej z 1999 r. dla Funduszu Ubezpieczeń Społecznych” [w:] W. Sułkowska, G. Strupczewski (red.), „Dylematy teorii i praktyki ubezpieczeń”, Warszawa 2015.
- Czubkowska S., Smartfony policzyły Ukraińców. Ile Ukrainek planuje mieć dzieci?, <https://wyborcza.pl/7,156282,24522397,smartfony-policzyly-ukraincow-ile-ukrainek-planuje-miec-dzieci.html>
- Dybał M., „Charakterystyka wybranych systemów emerytalnych” [w:] F. Chybalski (red.), „Adekwatność dochodowa, efektywność i redystrybucja w systemach emerytalnych: ujęcie teoretyczne, metodyczne i empiryczne”, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 136–161.
- European Commission, 2015, Growing the European Silver Economy, ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/active-healthy-ageing/silverco.pdf
- Golinowska S., „Srebrna gospodarka” i miejsce w niej sektora zdrowotnego. Koncepcja i regionalne przykłady zastosowania, *Zdrowie Publiczne i Zarządzanie*, tom IX, nr 1/2011: 76–85
- GUS, Sytuacja materialna i dochodowa gospodarstw domowych emerytów i rencistów oraz gospodarstw domowych mających w swoim składzie osoby starsze w wieku 60 lat lub więcej w 2016 r., Warszawa 2017 r.
- GUS, Prognoza ludności na lata 2014–2050, Warszawa 2014
- GUS, Stańczak J., Stelmach K., Urbanowicz M., Opracowanie przygotowane w ramach projektu EUROSTATu dotyczącego dzietności, zawierania i rozpadu małżeństw oraz stanu cywilnego ludności w poszczególnych krajach Unii Europejskiej, Warszawa 2016 r.
- GUS, Slany K., Ślusarczyk M., Migracje zagraniczne Polaków w świetle NSP 2011. Trendy i charakterystyki socjo-demograficzne, w: *Młoda polska emigracja w UE jako przedmiot badań psychologicznych, socjologicznych i kulturowych EuroEmigranci.PL*, Kraków 23-24.IX.2013 r.
- Jędrasik-Jankowska I., „Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego”, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Jakubowski S., „Funkcje subkonta ZUS a uwarunkowania prawne”, „Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych” 2018/27, s. 80–94.
- Jedynak T., „Ryzyko starości a dodatkowy system emerytalny w Polsce”, „Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2016/8(956), s. 5–22.
- Kolek A., „Behawioralne interwencje publiczne – założenia, metody i znaczenie dla polityki publicznej” [w:] G. Uścińska, B. Samoraj-Charitonow, A. Kolek, „Metodologia badań nauk o polityce publicznej w obszarze zabezpieczenia społecznego”, Warszawa 2016.

- Kolek A., Wojewódka M., „Pracownicze Plany Kapitałowe – szansa czy miraż?”, Instytut Emerytalny, Warszawa 2017.
- Pacud R., „Sprawiedliwość w prawie emerytalnym. Kwestie międzypokoleniowe oraz ekonomiczne”, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H, Economia” 2015, LXII(2)
- Szukalski P., 2012, Trzy kolory: srebrny. Co to takiego silver economy?, Polityka Społeczna, nr 5 –6, Warszawa
- Szukalski P., Depopulacja – konsekwencje dla rynku pracy, Rynek pracy nr 1/2017, <http://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/21961/TN-SzukalskiP.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Thaler R., Sunstein C., „Impuls. Jak podejmować właściwe decyzje dotyczące zdrowia, dobrobytu i szczęścia”, Zysk i S-ka, Poznań 2017.
- Ustawa budżetowa na rok 2020 z dnia 14 lutego 2020 r. [http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/112_u/\\$file/112_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie9.nsf/nazwa/112_u/$file/112_u.pdf)
- Uścińska G., Berrahal K., Kolek A., „Przegląd emerytalny 2016 – bezpieczeństwo dzięki odpowiedzialności”, „Polityka Społeczna” 2016.
- Uścińska G., Samoraj-Charitonow B., Kolek A., „Metodologia badań nauk o polityce publicznej w obszarze zabezpieczenia społecznego”, Warszawa 2016.
- Walczak D., Pieńkowska-Kamieniecka S., „Solidarity on the example of farmers' pension insurance in Poland” [w:] „Agrarian Perspectives XXIV. Global Agribusiness and the Rural Economy”, Proceedings of the 24th International Scientific Conference, Prague 2015, s. 16–18.
- ZUS, Prognoza wpływów i wydatków funduszu emerytalnego do 2080 roku, Warszawa 2019 r.
- ZUS, Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2080 roku
- ZUS, Plan Finansowy FUS,FEP FRD, <https://bip.zus.pl/documents/493361/1412780/Projekty+planów+finansowych+FUS%2C+FEP+i+FRD+na+rok+2020.pdf/d1781ff9-de04-d34e-c141-412b72a641e2>

**INSTYTUT
EMERYTALNY**

**Instytut Emerytalny sp. z o. o.
ul. Solec 38 | 00-394 Warszawa**

biuro@instytutemerytalny.pl
www.instytutemerytalny.pl